

בגדר הדין פסיק רישא

איתא בש"ס (בהרבה מקומות) הדין של אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה ר' שמעון בפסיק רישא ולא ימות. כלומר, בדרך כלל ר' שמעון אומר דבר שאינו מתכוון מותר וזה דין בכל התורה כולה לפי ר' שמעון כי המשנה בכלאים (פ"ט מ"ה) אומרת דבר שאינו מתכוון מותר לגבי האיסור כלאים. וגם מופיע בשבת (קלג.) הדין של דבר שאינו מתכוון מותר לגבי קציצת בהרת. ממילא תוס' בשבת (עה. ד"ה מתעסק) מסביר שדבר שאינו מתכוון מותר לא בגלל החסרון של מלאכת מחשבת כי בכל התורה כולה אין דין של מלאכת מחשבת ואעפ"כ דבר שאינו מתכוון מותר. אז הסברא צריכה להיות לר' שמעון שדבר שאינו מתכוון מותר בגלל שזה אינו מעשה לכן מותר לא רק בשבת אלא אפילו בכל התורה כולה. אז באים אביי ורבא ואומרים שכאשר המדובר פסיק רישא אוטומטי שזה יקרה אז ר' שמעון יגיד שזה אסור. וכמש"כ הגמ' בשבת (כט:) שלפי ר' שמעון אדם יכול לגרור מטה וספסל על אדמה ובלבד שלא יתכוון לעשות חריץ אכן אם האדמה כל כך רכה שוודאי נעשה חריץ אז זה פסיק רישא ור' שמעון יודה שזה אסור.

א. שתי הבנות בדין פסיק רישא

ר' אלחנן (קובץ שיעורים לכתובות אות יח) מזכיר שתי אפשרויות בסברא כדי להסביר הדין של פסיק רישא. אחת שבכל דבר שאינו מתכוון יש שני שלבים ראשית גרירת הספסל ואז שלב שני עשיית החריץ. בדבר שאינו מתכוון מותר האדם כי יש לו כוונה רק בשלב הראשון הגרירה של הספסל ולא בשלב השני עשיית החריץ.

אכן במדובר של פסיק רישא בגלל שהשלב השני אוטומטי שזה יקרה ממילא על פי דין אנו מחשיבים כאילו היתה לו כוונה על שלב השני

ג"כ אע"פ שבמציאות לא היתה לו כוונה על השלב הב'. אפשרות שניה להסביר פס"ר היא שעל פי דין אנו מחשיבים שהיה רק שלב אחד ומעשה אחד ואנו מצרפים את השלב השני לשלב הראשון כדי ליצור מעשה אחד. וממילא היתה לו כוונה בשלב הראשון ובגלל שאנו מחשיבים את זה למעשה אחד ממילא היתה לו כוונה על מעשה זה, וזה פס"ר ואסור.

ב. קשר בין פס"ר דלא נ"ל ומלאכה שאינה צריכה לגופה

אפשר להסביר באפשרות השניה של ר' אלחנן זצ"ל שש מקורות לגבי הדין של פסיק רישא. תוס' בשבת (עה. ד"ה טפי, קג. ד"ה בארעא דחבריה) ובכתובות (ו. ד"ה האי) כותבים שפס"ר דלא איכפת ליה ולא ניחא ליה הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה. ומשאצ"ג הוא מעשה אחד וזה חופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה (שבת עג:). ממילא דבר שאינו מתכוון הוא שני מעשים ושליבים אז פסיק רישא הופך את שני המעשים להיות מעשה אחד ובאופן שזה לא איכפת ליה או לנ"ל היא משאצ"ג. ובאופן שזה נ"ל פסיק רישא הוא מלאכה הצריכה לגופה כפי שמסביר החידושי הר"ן (עה. ד"ה כי) פסיק רישא הופך שני מעשים למעשה אחד.

לכן פסיק רישא דלא ניחא ליה יהיה אסור מדרבנן כמו שר' שמעון אומר משאצ"ג אסור מדרבנן וזה נגד הערוך שסובר שפסיק רישא דלא ניחא ליה מותר וסברתו הוא שפסיק רישא אסור כמו באפשרות הראשונה של ר' אלחנן זצ"ל שכאילו היתה כוונה על השלב השני וזה בניחא ליה אכן כאשר זה לא ניחא ליה אנו לא מחשיבים שזה על פי דין היתה לו כוונה על השלב השני ממילא מותר.

ג. חידושו של רשב"א בפסיק רישא

רשב"א בשבת (קז. ד"ה אף אנן) אומר חידוש נפלא. הוא מסביר הירושלמי שכאשר אדם סוגר ונועל את ביתו ויש צבי בתוכו אכן הוא נועל את זה רק לבטחון ולא לצוד את הצבי מותר. שואל הר"ן (לח. דפי הרי"ף) הרי זה פסיק רישא כי כאשר אדם נועל את ביתו ויש צבי בתוכו זה אוטומטי שהצבי ניצוד ממילא זה פסיק רישא ואסור.

והר"ן מסביר הירושלמי באופן אחר והפשט הוא שאחרי שהצבי ניצוד בתוכו אדם לא חייב לפתוח את ביתו כדי לתת את הצבי לברוח. אכן השלטי הגיבורים שם (אות ג) מסביר את הרשב"א שכאשר באותו פסיק רישא עושה גם כן דבר היתר עמו ויתכוון גם לדבר היתר אז אפילו בפסיק רישא גם שרי ומוסיף השלטי הגיבורים ש"כל היינו מעשה שאפשר לעשות זולת הפסיק רישא אז אפילו עביד אותו מעשה אפילו בפסיק רישא שרי כי לא מתכוון לעשות פסיק רישא.

הסברא של השלטי הגיבורים יהיה ברשב"א שפסיק רישא הוא צירוף של שני השלבים אכן כאשר אדם יכול לעשות הדבר היתר במציאות בלי הדבר איסור זה מונע הצירוף של שני המעשים אפילו כאשר אדם עושה את השני מעשים אבל זה לא פסיק רישא כי אדם יכול לסגור את ביתו בלי צבי שמה כל זמן ממילא אפילו כאשר אדם סוגר את ביתו בצבי בתוכו זה לא פסיק רישא כי אפשר לסגור את ביתו בלי צבי בתוכו וזה מונע הצירוף של שני השלבים וממילא זה לא פסיק רישא ומותר. אפשר להוסיף ביאור בשלטי הגיבורים לפי הספר הקובץ (הל' שבת פ"א ה"ו) שבמלאכת שבת ילפינן ממשכן ושם היתה רק תוצאה אחת והיא דאיכא עוד תוצאה למעשה לא הוי דומיא דמלאכת משכן.

הביאור הגר"א (סימן שט"ז בד"ה ויש מקילין) אומר שהמדובר של פסיק רישא כאשר יש שני תוצאות אחד לאיסור ואחד להיתר כמו בעובדא של הצבי זה באמת סוגיות חלוקות בש"ס אם זה מותר או לא. במילים אחרות החידוש של הרשב"א הוא באמת סוגיות חלוקות. הגמרא בביצה (לו.) אומרת שיש פסיק רישא לפרוס מחצלת על כורת דבורים אף על פי שאדם עושה את זה כדי להגן על הדבש שלא יהרוס הדבש בגלל החמה או הגשמים אכן בפריסה זו הוא צד הדבורים ממילא זה פסיק רישא ואסור וזה נגד הרשב"א. אכן הסוגיא בשבת (מג.) לא מגדיר את העובדא הזאת לפסיק רישא בכלל ממילא זה מותר וזה כמו הרשב"א.

המרכבת המשנה (הל' שבת פ"י) מצמצם את החידוש של הרשב"א למלאכה של צד. צד כל הגדר של המלאכה הוא מבוסס על התכלית וזה שיטת הרמב"ם לגבי צד שאדם חייב סקילה כאשר הוא צד בצידת כלב כדי לכבוש בהמה ושואל הרמב"ן בספר המצוות הרי האדם לא עשה כלום אז הפשט ברמב"ם הוא שבמלאכת צד הגדר הוא התוצאה

והאדם הפעיל את התהליך ליצור את הבהמה אע"פ שהוא לא עשה את המעשה הוא חייב על תוצאה שהבהמה ניצוד. ממילא צריך את כל כוונה של אדם להיות ולעשות הצידה וכאשר יש תוצאה וכוונה אחרת להיתר זה לא נקרא צד. לפי זה החידוש של הרשב"א דין פרטי לגבי צד ולא מבוססת על הבנה כללי בדין פסיק רישא.

האבני נזר (או"ח סי' קצד) כתב שהחידוש של הרשב"א מבוסס על הדין גרמא. ממילא כאשר אדם סוגר את ביתו לבטחון זה נחשב גרמא שהצבי ניצוד וממילא מותר. אכן הגמרא בביצה (לו.) כאשר אדם פורס את המחצלת הוא צד את הדבורים באופן ישיר ונוגע באותם דבורים ממילא זה לא נחשב לגרמא וזה צד ממש. והאבני נזר מסביר שבדרך כלל כאשר אדם צד ובאמת הוא סוגר את ביתו כדי לצוד את הצבי למה זה לא נחשב גרמא אז הוא מסביר שזה כמו בסיס לדבר האסור שכאשר אדם נוגע את הבסיס אז כמו נוגעים את הדבר מוקצה ממילא כאשר אדם סוגר את הדלת כדי ליצוד את הצבי זה כמו נוגע את הצבי עצמו וזה לא נחשב להיות גרמא. לפי האבני נזר יוצא שהחידוש של הרשב"א הוא מבוסס על גרמא ולא על הבנה כללי של פסיק רישא.

לפי ההסבר הראשון ברשב"א זה מבוסס על הסבר כללי בפסיק רישא שצירוף שני מעשים וכאשר יש תוצאה של היתר זה מונע הצירוף וממילא מותר. אכן הר"ן שחולק וסובר שפסיק רישא הוא שני שלבים ופסיק רישא אומר לי שעל פי דין היה לו כוונה על השלב השני ולא איכפת לי שהיה תוצאות של היתר וממילא זה אסור דאורייתא אלא אם כן השלב השני היה לא ניחא ליה וזה הטעם שהוא חולק על הרשב"א. ממילא יוצאים לפי שזה שהם חולקים בהבנה של הגדר הדין של פסיק רישא.

ד. מחלוקת הערוך ותוס'

יש דיון גדול בשיטת ערוך שסובר פסיק רישא דלא ניחא ליה מותר. תוס' (כתובות ו. ד"ה האי) והרא"ש (שבת פי"ב סי' א) סוברים שזה מותר לא רק בשבת אלא אפילו בכל התורה כולה שזה מותר אכן הרא"ש בפרק שמונה שרצים (סי' ט) סובר שזה מותר רק בשבת כי זה חסרון של מלאכת מחשבת וממילא מותר רק בשבת. לפי תוס' בכתובות והרא"ש

בפרק הבונה יש ראייה שפסיק רישא דלא ניחה ליה מותר בכל התורה כולה מהגמרא בזבחים (צא:) שמזלפין יין על גבי אישים מותר. יש מצוה של ניסוך היין אכן יש איסור לאו לכבות אש על גבי המזבח.

אז ממילא כאשר אדם מזלף יין על גבי אישים זה פסיק רישא שהאש יכבה על המזבח או למה מותר אז מוכח שזה לא ניחא ליה שהאש יכבה ממילא זה פסיק רישא דלא ניחא בכל התורה וזה מותר. אכן תוס' ביומא (לד: ד"ה הני מילי) סוברים שפסיק רישא בדלא ניחא ליה אסור מדאורייתא בכל התורה כולה אז איך הוא יתרץ את הגמ' בזבחים של מזלפין יין על גבי אישים.

רש"י בזבחים שם (ד"ה הא רבי שמעון) כותב שזה לא פסיק רישא כי אפשר לזלף בטיפין דקות מאד וזה לא יכבה את האש ממילא אפילו כאשר מזלפין בטיפים גסות שזה אוטומטי יכבה האש אף על פי כן זה לא נחשב להיות פסיק רישא, יש אפשרות לעשות את זה בטיפות קטנות. והסברא היא שבפסיק רישא זה צירוף למעשה אחד של שני מעשים אז כאשר אדם יכול לעשות מעשה באופן אחר והתוצאה לא יהיה אותו דבר ממילא זה מונע הצירוף של שני מעשים אף על פי שכאשר אדם מזלף בטיפים גסות האש יכבה אבל לפי שאדם יכול לעשות את זה באופן אחר בטיפים דקות והאש לא יכבה ממילא אפילו בטיפים גסות זה לא נחשב לפסיק רישא כי יש מניעה לצירוף.

אז יוצא שרש"י אומר את האפשרות השני של הבנה כללי בפסיק רישא וממילא תוס' ביומא יגיד שכל הדין של מזלפין יין על גבי אישים לא נקרא פסיק רישא בכלל. אכן תוס' בכתובות סוברים את האפשרות ראשונה בפסיק רישא שיש שני שלבים והיה כוונה של שלב הראשון אכן לא ניחא ליה על השלב השני לכן אי אפשר להגיד שעל פי דין היה לו כוונה על השלב השני כי זה לא ניחא ליה ממילא פסיק רישא דלא ניחא ליה אפילו בכל התורה כולה מותר.

בערוך עצמו ב'סבר' הוא לא מזכיר הענין של הגמ' בזבחים משמע מזה שפסיק רישא דלא ניחא ליה רק מותר בשבת ולא בכל התורה כולה וכך אומר הערות על הערוך שמה. וכן אומר הגהות הגרי"פ בשבת (פ"ב סי' א אות א). אכן בערוך ב'פסק' הוא מזכיר בשם ר' עקיבא ואי

איכא אחר ליעבד אחר. הגירסא שלנו בשבת (קלג.) הוא לא בשם ר' עקיבא אכן הדין בגמרא שמה הוא קציצת בהרת וזה דין בכל התורה כולה ויוצא לפי הערוך הזה הדין של פסיק רישא דלא ניחא ליה הוא מותר בכל התורה כולה אז יוצא שבאמת יש סתירה בערוך עצמו על הדין פסיק רישא דלא ניחא ליה אם מותר בכל התורה כולה.

ה. בדין ספק פסיק רישא

הט"ז (או"ח סי' שט"ז ס"ק ג') כותב שספק פסיק רישא מותר. העובדא הוא שאדם יכול לסגור קופצא אע"פ שהוא מסופק אם יש זכוב בפנים מותר. וזה ספק פסיק רישא כי אם יש זכוב שמה אז זה וודאי צד ואם אין זכוב שמה אז הוא לא עשה כלום ממילא ספק פסיק רישא מותר.

אכן הרמ"א ביו"ד (סי' פ"ז ס"ו) פוסק שאסור לחתות האש תחת קדירה של עובדי כוכבים לפי שהם מבשלים בהם פעמים בשר בחלב והמחתה תחת קדירה שלהם בא לידי בישול בשר בחלב. אז רע"א שם על הרמ"א מסביר שספק פסיק רישא אסור כי זה ספק על העבר דאם יש בקדירה בלוע בשר בחלב או לא ממילא ספק פסיק רישא אסור וזה השיטה של הרמ"א.

אכן הט"ז סובר שספק פסיק רישא מותר אפילו לגבי ספק דלשעבר. הביאור הלכה (סי' שטז ד"ה ולכן יש לזוהר) אומר שהרמב"ן (יט: בדפי הרי"ף) גם כן סובר שספק פסיק רישא מותר אפילו על ספק דלשעבר. אפשר להסביר שהרמב"ן וט"ז סוברים שפסיק רישא הוא שני שלבים והכוונה על השלב הראשון גם כן הולך על פי דין על השלב השני אכן כאשר זה ספק פסיק רישא אי אפשר להגיד שיש כוונה על פי דין על השלב השני כי זה ספק ממילא ספק פסיק רישא הוא מותר.

אכן הרמ"א ורע"א סוברים שספק פסיק רישא אסור כי אנו סוברים שיש צירוף של שני המעשים ממילא אפילו כאשר יש ספק יש עדיין צירוף ויהיה אסור. יוצא דבר נפלא שהסברא של צירוף שני מעשים מסביר את הרשב"א בעובדא של צבי לקולא אכן באותו סברא זה מסביר ספק פסיק רישא לאסור וגם שפסיק רישא דלא ניחא ליה הוא אסור.

ו. חילוק בין שבת וכל התורה כולה

העונג יו"ט (או"ח סי' כב) שואל על הרשב"א לגבי צבי מהגמרא בשבת (קלג.) שאומרת שאם יש בהרת על מקום המילה זה פסיק רישא לגבי האיסור קציצת בהרת אכן בגלל הפסוק 'ובשר' זה מותר לעשות את המילה. שואל העונג יום טוב לפי הרשב"א למה צריך את הפסוק של 'בשר' הרי יש ב' תוצאות, א' של מצוה של מילה וב' האיסור של קציצת בהרת ממילא לפי הרשב"א זה מותר אז למה צריך את הפסוק של בשר.

ומתוך העונג יו"ט שבכל איסורים אנו מסתכלים על המעשה בסוף ובסוף כל סוף היה קציצת בהרת וממילא צריך להיות אסור אכן בשבת יש מלאכת מחשבת וממילא כאשר יש ב' תוצאות, א' לאיסור וא' להיתר אז מותר. לכן קציצת בהרת היא דין בכל התורה כולה ממילא בסוף יש קציצת בהרת וממילא היה צריך להיות אסור בלי הפסוק של 'בשר'.

וזה מאוד דומה לאגלי טל בהקדמה שלו שהוא מצטט בשם הרמ"א בהלכות גיטין (סי' קכג ס"א) שהסופר שכותב גט ביד שמאל הגט כשר והבית שמואל וחלקת מחוקק והפרי חדש מסבירים דווקא בשבת דכתיב ביה מלאכת מחשבת כל שכתב כלאחר ידו או בשמאלו לאו מלאכת מחשבת היא אבל מכל מקום לגבי גט זה כתב.

והאגלי טל מסביר שבכל התורה כולה אנו מסתכלים על התוצאה והכתב הוא אותו כתב הרגיל ולא אכפת לנו שהפעולה שונה אכן בשבת בגלל מלאכת מחשבת צריך להסתכל על המעשה גם כן ממילא אף על פי שהתוצאה אותו דבר אכן הפעולה היתה באופן שונה ממילא כתיבה ביד שמאל פטור וזה החילוק בין שבת וכל התורה כולה של העונג יום טוב ברשב"א שבשבת אם יש תוצאה של איסור והיתר זה חסרון במלאכת מחשבת ויהיה מותר אכן בכל התורה כולה אנו מסתכלים על הסוף והיה קציצת בהרת ממילא יהיה אסור בלי הפסוק 'בשר'.

ז. דין קרוב לפסיק רישא

יש גם כן דיון בראשונים לגבי מצב של קרוב לפסיק רישא. השאלה הוא האם מגדירים את זה לפסיק רישא או לא. הריטב"א בכתובות (ה:) כתב ברש"י שכיון שיכול להזדמן הטייה ולא יעשה איסור אין זה

פסיק רישא דכל שאפשר שלא יעשה איסור אפילו בצד רחוק לא חשוב פסיק רישא ולשון פסיק רישא מוכרח כך וזה לשון הריטב"א. והסברא הוא כמו האפשרות ראשונה שבשני שלבים אדם יש לו כוונה בשלב ראשון ואם זה פסיק רישא אז נגיד שעל פי דין יש לו כוונה על השלב השני אבל זה רק אם זה וודאי שזה יקרה אבל כאשר יש אפילו צד רחוק שזה אל יקרה אז אי אפשר להגיד שעל פי דין יש לו כוונה על השלב השני.

אכן תוס' בכתובות (ו: ד"ה רוב בקיאיין הם) סוברים כל זמן רוב סיכויים הוא שדבר יקרה לא אכפת לנו שבאופן רחוק שזה לא יקרה כי אנו מצטרפים השני מעשים ביחד ממילא רוב סיכויים הוא מספיק להצטרף אותם ביחד ממילא זה נקרא פסיק רישא. אדם שיבעול סתם על פי רוב אין כאן הטייה ויש כאן פסיק רישא אף על פי שיש אפשרות רחוקה שיהיה הטייה ולא יעשה איסור.

יוצא שיש סתירה בדברי רש"י. הסברנו את רש"י בזבחים (צא:): בסברא של צירוף שני מעשים אכן הריטב"א הסביר ברש"י שפסיק רישא הסברא הוא שאנו אומרים על פי דין יש לו כוונה על שלב שני. אז צריך לומר שהסוגיות חלוקות על הגדר הדין של פסיק רישא הגמרא בזבחים חולקים על הסוגיא בכתובות.

ובאמת כדי שלא יהיה פסיק רישא לא צריך רוב בקיאיין הן כפי שהגמרא בכתובות (ו:): אומרת לא צריך רוב אלא מספיק שיהיה ספק אם יצא דם שגורם שלא יהיה פסיק רישא אז למה הגמרא אומרת רוב בקיאיין הן. ובאמת המאירי שמה בכתובות אומר שרוב לאו דווקא ולא צריך רוב כדי למנוע מצב של פסיק רישא. אכן מופיע בספר הערות המיוחס לרב הגאון הרב אלישיב שליט"א על מסכת כתובות שאולי הסוגיין בכתובות הוא ספק פסיק רישא דלשעבר כי אנו מסופקים אם הוא בקי בהטייה או לא. ואם אנו סוברים כמו הרמ"א ורע"א שספק פסיק רישא דלשעבר הוא אסור אז מה הצד בגמרא להקל אז צריך לומר שבעינין רוב דספק גרידא לא סגי דעדיין הוה פסיק רישא ואסור מה שאין כן אם רוב בקיאיין הן אז בכי האי גוונא לא הוי כלל פסיק רישא.

אז יש להציע שהענין של רוב בקיאיין הן אם זה דווקא או לאו דווקא הוא תלוי בדין ספק פסיק רישא דלשעבר אם זה אסור או מותר. וזה

הסברנו באפשרות ראשונה בפסיק רישא לגבי כוונה על פי דין על השלב השני אז במצב כזה בספק פסיק רישא יהיה מותר כי אי אפשר להגיד שעל פי דין יש לו כוונה על השלב השני כי זה ספק אכן בסברא שניה שזה צירוף בשני מעשים אז אפילו במצב של ספק פסיק רישא דלשעבר יהיה אסור.

ח. בדין פסיק רישא דלא איכפת ליה

רע"א (בגליון הש"ס, שבת קג.) שואל סתירה ברש"י. רש"י (שם) מסביר שאדם שחורש בארעא דחבריה זה נקרא פסיק רישא דלא איכפת ליה ומותר כי זה כמו לא ניחא ליה אכן רשי בשבת (עה. ד"ה טפי ניחא ליה) מסביר שפסיק רישא דלא איכפת ליה הוא כמו ניחא ליה ואסור רק אם זה לא ניחא ליה אז רק שמה זה מותר.

אז אפשר להגיד תירוץ שבדרך כלל לא איכפת ליה הוא אסור כמו ניחא ליה אכן בדף ק"ג. המדובר הוא במלאכת חורש ולפי הרמב"ן (שם ד"ה לא צריכא) צריך להיות כל כוונת אדם לייפות הקרקע ובלי כוונה וניחא ליה זה לא נקרא חורש שצריכה לגופה. הכוונה של חורש הוא דבר שחלק חשוב של מלאכת חורש ולא דבר חיצוני וממילא בלי הכוונה לייפותה אז לא נקרא חורש צריכה לגופה. אז ממילא רק לגבי חורש רש"י כותב שלא איכפת ליה הוא מותר כי בלי ניחא ליה זה לא בכלל חורש. וזה יותר מהרמב"ן אומר שחורש בלי כוונה לייפותה הוא משאצל"ג כי לפי רש"י זה לא נחשב להיות חורש בכלל, ולא רק חורש שאינה צריכה לגופה אכן בשאר מלאכות רש"י כותב שלא איכפת ליה הוא כמו ניחא ליה ואסור. ורק כאשר אדם לא ניחא ליה ממש יהיה מותר.

וזה כמו תוס' בשבת (עג: ד"ה וצריך לעצים) שאומר שאדם שקוצר לצורך עצים הוא צריך כוונה להשתמש בעצים ואם הוא לא משתמש בעצים אז זה לא נחשב קוצר בכלל וזה כמו דש אומר התוספות שאם אדם סוחט את הפירות ולא צריך את המשקין בכלל זה לא נחשב להיות דש בכלל. יש דברים שהם דבר הכרחי למלאכה ובלי הם זה לא נחשב להיות מלאכה בכלל.

לגבי חורש אפשר להסביר ברמב"ם שרק דברים שהם תלושים מהקרקע צריך כוונה שלמה לייפותה לעבור על חורש אכן על דברים שמחוברים לקרקע אפילו בלי כוונה לייפותה יהיה אסור של חרישה. הרמב"ם בפירוש המשניות (ק.ג.) כותב פשט במשנה שאדם שמלקט עצים תלושים חייב משום חורש שהוא כדי ליפות את הארץ אכן בדברים שמחוברין לאדמה גם בלי כוונה לייפותה חייב דהוי פסיק רישא וזה קושיא של הגמרא שם, 'אטו כולהו לאו לייפות את הקרקע' על הברייתא שמדובר בדברים המחוברים לקרקע אכן המשנה מדובר בדברים שהם תלושים מן הקרקע.

לפי הרמב"ן (שם) כל חורש אפילו דברים שמחוברים לקרקע צריך כוונה לייפותה ובלי הכוונה הזו לא נחשב לחרישה. לפי המנחת חינוך (במצוה לב אות ג) כותב שהסוגיא בשבת (ק.ג.) לא מדובר במלאכת חורש אלא מדובר במלאכת קוצר.

ט. סתירה בדברי הרשב"א

החלקת יואב (או"ח סי' יא בהג"ה) ובחידושי ר' שמעון הכהן לכתובות (סי' ד) שואלים סתירה בדברי הרשב"א. הרשב"א בשבת (קז.) ד"ה תוספתא) כפי שהסברנו אומר שצידה מותרת באופן שמתכוון לנעול ביתו אף שיודע שיצוד הצבי שבתוכו והוי פסיק רישא ואפילו הכי מותר כשכוונתו לשמור ביתו וגם כשמתכוון לצידת צבי גם כן מכל מקום כיון שעיקר כוונתו לשמרית הבית מותר.

אכן הרשב"א (ביצה לו. ד"ה ובלבד) שואל על הדין שמה שפריסת המחצלת על גבי כוורת של דבורים שמותר ובלבד שלא יתכוון לצוד הדבורים. אז הרשב"א שואל דמה מהני דאין מתכוון לצידת הדבורים והרי זה פסיק רישא. עצם הקושיא הוא פלא כי הגמ' עצמה שואלת שזה פסיק רישא אז צריך להגיד שהיה לו גירסא אחרת בגמרא בביצה שלא הוזכרה הקושיא של פסיק רישא. בין כל וכל מתרץ הרשב"א שמייירי בגוונא דאין כאן פסיק רישא דכל דאפשר שישנו בו נקב אחד ממילא לצאת דרך שם הדבורים לאו פסיק רישא. הרי להדיא רואים מהרשב"א

בביצה שגם בצידה סבירא ליה להרשב"א דאסור היכא דאינו מתכוון לאיסור אם הוי פסיק רישא.

הספר מי טל (מלאכת צד סי' ו) רוצה לתרץ את הסתירה לפי הב"י (סי' שטז). הטור בשם הבעל התרומות והמרדכי אוסרים לסגור התיבה בשבת היכא שיש בה זבובים והוכחתם מהא דאסור לפרוס המחצלת על גבי כוורת של דבורים היכא דהוי פסיק רישא שיצודו. הב"י כותב שאפשר לדחות את הראיה, וז"ל: "אלא אי איכא למידחינהו שאני דבורים דכוורת היא מקום שהם ניצודים והוי כמכניס ארי לגרזקי שלו אבל זבובים דתיבה וכוורת לא הוי מקום צידתם אפשר דלא חשיבי ניצודים עד שיתפסם בידו".

ומתבאר מדברי הב"י שיש שני דינים בצידה. ראשית היכא שצדו למקום שנקרא מקום צידתן כגון ארי לגרזקי שלו ודבורים בכוורת שזהו מקומם הניצודים בו ובזה מחייב תירץ כשמכניסו להך מקום גם בלי שיתפסם בידים ושני יש דין שהיכא שצדו למקום שאינה מקום צידתן כגון זבובים בתיבה שאין זה מקום צידתן לא מחייב בזה שניצודו בהך מקום אלא אם כן תפסם בידו.

לפ"ז יתורץ שפיר הסתירה בדברי הרשב"א. הך דביצה מיירי בצידת הדבורים בכוורת דהוי מקום צידתן ובזה שפיר הוי צידה גם בשלא תפסם בידים כיון שזהו מקומם ולכן אף דהוי אינו מתכוון אסור משום דהוי פסיק רישא וגם בלי כוונה נחשב זה למעשה צידה כיון שהוא במקום צידתו.

משא"כ הרשב"א בשבת מיירי בצידת צבי בבית שאינו כלל מקום צידתו וזה בעצם לא נחשב לצידה עד שיתפסם בידיו ורק אפילו הכי חייב היכא שמתכוון להך צידת צבי לבד דאז כוונתו אחשביה שיהיה נחשב זה לצידה משא"כ היכא שלא נתכוון אף שהוי פסיק רישא מותר להרשב"א דאין כאן צידה כיון שאינו מקום צידתו.